

Historiebrugens paradokser

TINE DAMSHOLT*

Københavns Universitet

Robin Ekelund, *Retrospektiva modernister: Om historiens betydelse för nutida mods* (Höör: Brutus Östlings Bokforlag Symposion 2017). 270 s.

Etnografisk kulturhistorie

Robin Ekelunds afhandling indledes med en tæt etnografisk beskrivelse af en lørdags aften i 2013 i klubben "The In-Crowd", hvor deltagere i nutidsklæder opleves anakronistiske. Her skal man følge en bestemt stil fra det tidlige 1960-tallet for ikke at føle sig uden for: Man skal være "mod"! Og det er dette fællesskab iscenesat gennem tid, hvor man skaber forbindelser mellem sig selv og en udvalgt fortid, der er afhandlingens omdrejningspunkt. Ekelund adresserer dermed flere aktuelle forskningsfelter; historiekultur, subkulturstudier og såkaldte *re-enactments* som kulturelt fænomen; og særligt historiebrug i retrospektive subkulturer.

Det præciseres dog tidligt, at afhandlingens ærinde ikke er historiefilosofisk men i stedet en udforskning af historie som praksis: hvordan der etableres forbindelser mellem fortid, nutid og fremtid. I den forbindelse præsenteres afhandlingens performative historiebegreb: hvordan historie gøres med fokus på gøren af fortid i nutid, og især hvordan individer og grupper gør "imagined communities" i Benedict Andersons forstand. I stedet for Andersons synkrone nation analyserer afhandlingen "mod(s)" som et forestillet fællesskab bagud i tid. Afhandlingens anden teoretiske hovedinspiration er actor-network-theory (ANT) med Bruno Latour som hovedperson. I lyset af ANT bliver der fokus på, hvordan fællesskaber gøres gennem forskellige assemblager af humane og non-humane agenter, dvs. af mennesker og ting/artefakter.

Afhandlingens analytiske objekt er den stadige etablering af forbindelser mellem 1960-tallets modkultur og den nutidige mod-scene, dvs. de der selv

* Professor i etnologi; fakultetsopponent

hævder at være mod: individer, klubber, internetgrupper, forretninger etcetera. Tre problemstillinger præsenteres som de centrale: 1) Hvordan bliver mods et særskilt forestillet gemenskab – hvilke tidlige forbindelser vælges til og hvilke fra? 2) Hvordan agerer individer og grupper på den nutidige mod-scene, og hvordan iscenesætter de tilhørighed til dette fællesskab gennem ting, materialitet, tid og autentisering? Hvordan stabiliseres et foranderligt fællesskab? 3) Hvilken rolle spiller gøren af et forestillet fællesskab for aktørerne i nutiden? Dette sidste spørgsmål adresseres i afhandlingens afslutning, hvor blikket løftes til de mere almene spørgsmål om, hvilken rolle historie spiller i nutidig subkulturel sammenhæng.

Et særligt analytisk fokus er der på det, der kaldes det "retromoderna paradoks", der består i, at mods – som på engelsk betyder "modern" eller "modernists" – i 1960-tallets England var avantgarde både teknologisk og politisk (med hensyn til raceintegration, seksuel flertydighed, social mobilitet) og dermed pegede mod fremtiden, men i nutiden, med fokus på 1960-tallet som en guldalder for mods, er man tilbageskuende, det vil sige egentlig konservative. Dette paradoks har også givet afhandlingen sin titel: retrospektive modernister. I afhandlingens indledning diskuteres, udover de forskningsfelter Ekelund skriver sig ind i, også de analyser, der har inspireret eller leveret særligt anvendelige begreber til analysen såsom autentisering og selektion. I de stadige spændinger mellem fortid og nutid foretages der valg eller selektion, så noget fremstår som det rigtige eller autentiske, mens andet bliver fejl og forkert. Fra subkulturstudier hentes desuden opmærksomhed på stil og bricolage. Alt dette sammenfattes i en gennemgående interesse for iscenesættelse, for krop og affekt, ting og materialitet. Metoden i afhandlingen præsenteres også grundigt. Ud over skriftligt materiale i form af avisartikler og andre bøger om mods, er det film og billeder og så et etnografisk feltarbejde med deltagerobservation og interviews med ni personer, der selv betegner sig som mods – flest fra Stockholm.

Efter den forholdsvis lange og grundige indledning følger fem empiriske kapitler. Kapitel 2 præsenterer baggrund og kontekst for den nutidige svenske mod-scene. Især bygges analysen op om to film, der hver især har haft afgørende betydning. Den svenske dokumentarfilm *Dom kallar oss mods* fra 1968, hvor mods er langhårede, bohemiske og utilpassede misbrugere, udgør for informanterne et stigmatiserende og fejlagtigt billede af hvad mods er, hvorfor man oftest fjerner s'et og kalder sig mod. Med denne film etableres forståelsen af de "forkerte" mods og for nedgangsperioden, der pågår i sidste del af 1960-tallet og 1970-tallet. I stedet bliver det den britiske film *Quadrophenia* fra 1979, der foregår i et rekonstrueret 1960-tals London og Brighton, der autentiseres som "den rigtige mod-film". Den igangsætter en revival for mods i Sverige i begyndelsen af 1980-tallet og indgår som en åbenbaring

i flere af informanternes liv: "Man förstod hur man skulle se ut!" Det er imidlertid en selektiv forståelse af denne film, der kommer til at udgøre den utopiske og autentiske måde at være mod med fokus på musik, stil i klæder og scooters. Klasse, vold, drugs og filmens afsluttende selvmord redigeres bort. Ekelund viser, hvordan den svenske film og det sene 1960-tals Sverige stigmatiseres, mens Storbritannien og det tidlige 1960-tal bliver gjort identisk med den rigtige guldalder. Filmene bliver guides til, hvordan man i nutiden bør være mod – og hvad man skal undgå, hvis man vil genkendes som mod.

Kapitel 3 handler om "historiska ting" – det vil sige, hvordan der etableres forbindelser til det forestillede fællesskab gennem særlige materielle artefakter. En af disse er parkaen, den militærgrønne overfrakke, som nærmer sig en kollektiv uniform. Men ellers er "uniformen" lig med skjorter, slips, jakkesæt og en smal silhuet med snævre skørter og små jakker til kvinderne. LP/vinyl fra 1960-tallet med populær musik er også en vigtig del af den subkulturelle kapital. Endelig er scooteren også et nøglesymbol på mods – den skal dog være original og ikke i plastik, men se ny ud. Andre artefakter må gerne have slidmærker, der autentiserer dem som rigtige og giver den autentiske lyd fra 1960-tallet. At jage sådanne artefakter til en egen samling er vigtigt for flere af informanterne. Et andet vigtigt tema i analysen er langsomhed – den tid det tager at sætte en LP på og starte musik, eller den tid det tager at fremstille et nyt jakkesæt, hvis det skal produceres fra bunden og have de rigtige detaljer. Sammen med sådanne original-genstande kan moderne teknologi som mobiltelefoner dog uproblematisk indgå i nutidens mod-praksis.

Kapitel 4 om historiske atmosfærer koncentrerer sig først og fremmest om det årlige scootertræf i Stockholm "Mods vs Rockers". Kulminerende med at de to grupper mødes på S:t Eriksbron, kører forbi hinanden og derefter kører i kortege gennem byen. Denne begivenhed analyseres som en kollektiv iscenesættelse og gøren af en atmosfære; et "assemblage" af individer og ting, der samtidigt udgør et overgangsritual efter Victor Turners skema: med adskillelse, en limenal fase og endelig re-inkorporation i den sociale orden. Kortegen og håndteringen af scooteren i denne fremhæves som det centrale, der kræver særlig kropslige kompetencer og praktik.

Efter denne analytiske "center-piece" præsenteres forskellige observerede situationer i klubber – dem der er åbne for andre og de mere eksklusive, der kun er for dem, der er klædt som mods. I disse klubber med det rigtige lys, udsmykning og musik, kan man fuldstændigt udleve sit sande selv: som mod. Her er det afgørende at forblive "skarp og stylish" – og selvom det er varmt må man beholde jakken og slipset på. Her er særlige kropslige praktikker nemlig påkrævede – også hvad angår dans. Ekelund analyserer to butikker,

der sælger klæder til mods og med historier og indretning iscenesætter sig som del af modscenen – uden dog at frastøde andre kunder helt. En stadig balance. Her er det stilige og skarpe også afgørende. Britiske symboler er essentielle i den måde, der gøres forbindelser til det forestillede fællesskab. Fælles for de tre scener, hvor specifikke atmosfærer og ladninger fremmanes, er de tre grundsubstanser: musik, klæder og scootere, der genkendes som gørende mod på tværs af tid og rum.

Endelig er det i kapitel 5 ”tidens grænser och linjer”, og dermed hvordan informanterne gør historie, der analyseres. De skaber dels en særlig tidslig geografi – en hierarkiseret periodisering, hvor det tidlige 1960-tal er øverst, mens det sene 1960-tal og 1970-tallet er nederst, som den periode hvor forfaldet sætter ind. Nutiden er også problematisk, idet æstetikken og andre dyder fra 1960-tallet er glemte. 1980-tallet derimod, hvor der kommer mod-revival, er næsthøjest i hierarkiet. Denne hierarkiske periodisering og tidslige geografi fungerer som et kompas at navigere sit eget liv efter. Det er vigtigt at kunne etablere tidslig kontinuitet til de positive perioder og allermost britisk 1960-tal, for at skabe forbindelser til det forestillede fællesskab. Imidlertid må mod heller ikke blive et statisk eller stagneret ”museum”: som modernitet må mods være i stadig udvikling. Mod er både ”framåtblickande, samtidigt som de blickar bakåt”, på en gang ”tidslösa och modernistisk framåtskridande”, både stabiliseret og foranderligt, både retrospektivt og fremadrettet. Ekelund analyserer overbevisende, hvordan dette paradoks artikuleres materielt gennem en stil, der er klassisk og dermed tidsløs. Det afspejles også ved, at informanterne omtaler det tidspunkt, hvor de blev mods, som at finde hjem til sig selv; at ”känna igen sig” som mod. Man opdager, at man ER mod, mere end man beslutter at blive mod. Mod er en essens, en selv-autentisering. Man ”lever 1960-tal” som en af de interviewede kvinder siger det om sit hjem fuld af ting og møbler fra denne periode. Det er en symbiose mellem nutid og fortid gjort i en selektion, der fremhæver de kontinuiteter, som autentiserer en selv som mod, mens andre overses systematisk. Man genopliver en retrospektiv utopi. Man frigør sig fra sin egen nutid/samtid og placerer sig i en bedre og rigtigere sammenhæng.

I det afsluttende kapitel om historiens betydning i nutidens retro-scene bliver afhandlingens pointer opsummeret og diskuteret i lyset af en mere almen diskussion om historiens rolle i vor samtid. Historie gøres som iscenesættelse af subkulturel kapital, men også som et eksistentielt anliggende, der handler om at gøre sig selv på en autentisk måde i tråd med 1960-tallets ”urmods” – disse stiligt klædte livsfilosoffer. Det forestillede gemenskab bliver til gennem selektion, til og fravalg, og gennem iscenesættelse af kroppe og ting i skabelsen af fortættede atmosfærer, der etablerer stabile forbindelser med det forestillede fællesskab. Den subkulturelle kapital er både objekti-

veret i nøglegenstande, uniforme såvel som unikke, og gestaltet i særlige praktikker. Det retromoderne paradoks håndteres gennem den repetitive artikulation og iscenesættelse af de kulturelle substanser. Hermed tematiseres Ekelunds bidrag til, hvordan historie og fortid og nutid gøres. Mod er noget, man altid har været, en følelse indefra, en tidsløs størrelse, og det forestillede fællesskab er derfor uden for den normale lineære tid. Dette fællesskab er et alternativ til nutidens forfald, den udvalgte fortid giver samtidighed i nuet. Tre tidstematikker vokser således ud af afhandlingens analyser: Historiens nærvær, historiens distance og historie som subkulturel kapital, der alle sættes i relation til historiekultur i bredere forstand.

Historie-gøren i etnografisk hverdagsperspektiv

Afhandlingens hovedbidrag til eksisterende forskning er først og fremmest at belyse, hvordan historie gøres i hverdagspraksis. Dertil et metodisk bidrag i krydsfeltet mellem kulturhistorie og etnologi, idet subkultur studeres gennem brug af historien, mens historiebrug her studeres etnografisk gennem en subkultur og særlig, hvordan materielle artefakter indgår heri. Dermed er afhandlingen også et bidrag til den materielle vending i historieviden-skaben. Afhandlingen er velskrevet, informations- og detaljerig. Den har en grundig introduktion til og diskussion af den aktuelle forskning og debat om historiekultur og historiebrug. Afhandlingen er grundig og dertil udtryk for et godt feltarbejde, også når det vurderes fra undertegnede etnografiske perspektiv. Der er mange fine iagttagelser og gode analytiske pointer, der måske ikke er fuldstændig overraskende eller overrumplende, men til gengæld nuancerer og folder det komplekse kulturelle fænomen ud, som udgør modscenen i Sverige i dag.

Metodisk er det en nytænkende historisk afhandling, idet størsteparten af det empiriske materiale er etnografisk og består af deltagerobservationer og ni længere interviews. De etnografiske metoder håndteres reflekteret og med sikker hånd – om end de metodiske refleksioner er forholdsvis basale i et etnologisk perspektiv. Imidlertid er der nogle af de metodiske valg, som man kan savne flere overvejelser og argumenter for. Det gælder især sammenhængen mellem de udvalgte informanter og observationssteder, samt hvilken analyse og hvilke indsigter disse valg muliggør. Ekelund har valgt en ”djup analys” med relativt få informanter, men hermed kommer de ni interviewede til at gøre hele modscenen. Bortset fra en enkelt synes det at være det, man kunne kalde ”professionelle mods” der er interviewede – de er butiksejere, og dem der driver klubber etcetera. Man kan savne refleksioner over, hvor typiske informanterne er. Ligeledes kunne et mere komparativt materiale fra flere svenske byer eller fra andre lande have belyst, hvad der er det særlige ved svenske mods og deres måde at bruge historie.

De teoretiske inspirationskilder, der særligt trækkes frem, er en performativ historieopfattelse og ANT. Inden for ANT er et gennemgående slagord at følge aktørerne – ”Follow the actors” – der i ANT er både humane og non-humane. Imidlertid er de aktører Ekelund behandler, i de konkrete analyser, udelukkende de menneskelige informanter. Der er vægt på det materielle betydning for mods i analysen, men det handler om de værdier og indhold, informanterne tillægger artefakter – særlige klædningsstykker, scooteren, musikken, vinyl etc. Det er vigtigt at være ”skarp” og ”stay stylish”, men krop, kropsholdning og 1960-tallets dansestile fremstår som en underudnyttet dimension i analysen på trods af, at i hvert fald en af de kvindelige informanter fremhæver, at dansen for hende er det vigtigste ved at være mod. Ligeledes er sammenhænge mellem måden at klæde sig og danse ikke inddraget, selvom skosåler og tøjets snit og materialer har afgørende effekt for, hvordan man kan bevæge sig og danse. En egentlig ANT-analyse med symmetri mellem humane og non-humane aktører er der således ikke tale om.

Anderledes konsistent er anvendelsen af en performativ historieforståelse – at historie er noget der gøres. Alligevel er der også nogle uudnyttede muligheder i en performativ tilgang, som den lægges op af Judith Butler med vægt på de repetitive handlinger og citeringen af mønstre. Filmen *Quadrophenia* synes fx at udgøre en matrix, man må citere for at gøre sig selv som genkendelig og forståelig mod. At forbindelse til fortiden gøres som et forestillet fælleskab fremhæves mange gange gennem afhandlingen. Men hvor nationen hos Benedict Anderson er et samtidigt forestillet fællesskab, fordi man ikke kender eller har mødt hinanden fysisk, så forbliver det uklart hvorvidt mods er et samtidigt forestillet fælleskab, eller det man kunne betegne som et ”virkeligt fællesskab”, hvor man faktisk kender hinanden og ses til træf og i klubber. Ligeledes inddrages et eventuelt virtuelt fællesskab via sociale medier ikke for alvor i analysen. Hvordan mods fungerer som en nutidig gruppe, hvor mange der er, hvilken køns- og klassefordeling der er, forbliver underbelyst. I analyserne er der primært fokus på de enkelte informanter, og det bliver dermed individer, der skaber forbindelser mellem sig selv og en udvalgt fortid, snarere end en gruppe. På den måde fremstår mods som en form for ”2individualiseret forestillet fællesskab”.

Afhandlingen rummer i indledningen og afslutning en avanceret og interessant diskussion af tid som begreb; nuet og presentisme i lyset af nyere forskningsdebat om dette emne. Dette er et relevant bidrag, men det er desværre moderat, hvor meget disse diskussioner inddrages i de analytiske kapitler eller til at belyse de komplekse relationer mellem fortid, nutid og fremtid eller ”samtidighed i nuet”, som mods gør. De temporale paradokser, som det at være mod indebærer, kunne være udfoldet endnu mere, ikke mindst hvad køn/genus angår. Ekelund diskuterer ikke, hvorvidt det in-

debærer bestemte kønsroller at være mod, eller hvordan det retromoderne paradoks håndteres hvad angår genus. En uddybet diskussion af hvordan man på én gang "lever 60-tal" og 21. århundrede, eller hvordan artefakter på én gang er nutid og fortid, ville ellers have styrket Ekelunds originale bidrag til den pågående interesse for temporalitet inden for begrebs- og kulturhistorien. Undersøgelsen af de retrospektive eller temporale paradokser, som det at være mod indebærer, er desuagtet et af afhandlingens vigtigste bidrag. Ekelunds udforskning af historie som praksis rummer mange gode iagttagelser af, hvordan et fællesskab iscenesættes gennem tid, og han folder på kompleks og nuanceret vis ud, hvordan man skaber forbindelser mellem sig selv og en udvalgt fortid inden for en konkret og materiel sammenhæng.